Сокол Тетяна Володимирівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ.
Науковий керівник: професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
Марков Михайло Миколайович

ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА НЕГЛАСНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Важливою складовою вдосконалення механізму захисту прав людини та побудови правової держави є врахування зарубіжного досвіду, шляхом проведення аналізу законодавства зарубіжних країн. Зокрема, це стосується кримінального процесуального законодавства щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, як ефективного інструменту боротьби зі злочинністю. Вказаний інститут є широко застосованим у багатьох державах світу [1, с. 35].

Аналіз зарубіжного законодавства свідчить, що досвід розширення переліку слідчих дій за рахунок оперативно-розшукових заходів не є новим і застосовується у кримінально-процесуальних законах багатьох країн Європи (Естонія, Італія, Франція, Бельгія, Литва, Велика Британія, Німеччина тощо).

У законодавстві держав – членів Ради Європи (до цієї міжнародної організації у 1995 році долучилася і Україна) доцільність впровадження інституту негласного розслідування підтверджено у Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи від 20 квітня 2005 року № 10 «Про особливі методи розслідування тяжких злочинів, у тому числі терористичних актів». У Додатку до цього документа зазначено, що «особливими методами розслідування» є ті, що застосовують компетентні органи таким чином, щоб не викликати підозри в об'єкта розслідування.

Відповідно до п. 1 розділу ІІ цього Додатка держави – члени Ради Європи на виконання вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Україною у 1997 році, повинні визначити у національному законодавстві обставини й умови, за яких відповідні компетентні органи

мають право застосувати особливі методи розслідування. У п. 2, п. 3 цього розділу зазначено, що вони мають ужити належні заходи для проведення негласного розслідування [2, с. 206].

Так, при вивченні відповідних розділів КПК Німеччини можна дійти висновку, що німецьке законодавство не робить точного розподілу на оперативно-розшукові та слідчі дії, оскільки межа між ними не є чітков визначеною. КПК ФРН регламентує порядок проведення контролю над засобами телекомунікації (§ 100a, § 100b КПК ФРН). У § 100c КПК ФРН визначено перелік заходів, які проводяться без відома особи – це відео- та фотозапис, використання інших призначених для спостереження спеціальних технічних засобів як в публічно доступних місцях, так і в жилому приміщенні особи. Особливостями даних негласних методів розслідування є:

1) виключно застосовуються стосовно «beschuldigter» (обвинувачений), але за наявності певних умов, визначених § 100c КПК ФРН, дані заходи можуть застосовуватися і до інших осіб (наприклад, за умови встановлення тісного зв'язку даної особи з злочинцем);

2) дані заходи можуть проводитися за умови неминучого порушення законних прав, свобод і інтересів непричетних до злочину третіх осіб;

3) чіткий перелік злочинів, у вчинені яких повинна підозрюватися особа, та в рамках досудового розслідування яких можливо проводити дані заходи;

4) якщо з'ясування обставин справи або встановлення місця перебування злочинця іншим способом є менш перспективним або більш ускладненим;

5) розпорядження про проведення даних заходів відповідно може бути віддано тільки суддею, в разі небезпеки зволікання – також прокуратурою і службовим особам, які надають допомогу в роботі прокуратури [3].

У КПК Австрії два розділи покликані регулювати правовідносини, що складаються з приводу використання результатів оперативно-розшукової діяльності при доказуванні по кримінальних справах – розділ 5 «Контроль (спостереження) за передачею інформації засобами зв'язку» і розділ 6 «Оптичний та акустичний контроль(спостереження) за особами із застосуванням технічних засобів». Відмінною особливістю КПК Австрії є те, що термін проведення контролю за засобами зв'язку жорстоко не обмежений часовими рамками, а

поставлений у залежність від наявності умов, необхідних для проведення подальших контрольних заходів.

Для застосування оптичного і акустичного контролю визначено наступні підстави: 1) доведена підозра, що особа вчинила викрадення іншої особи або ще яким-небудь чином протиправно заволоділа нею, і якщо спостереження обмежується часом і місцем примусового тримання викраденої особи; 2) доведена підозра, що особа вчинила злочин, за вчинення якого покарання становить понад 10 років позбавлення волі [4, с. 99].

Питання використання інформації, отриманої в результаті оперативно-розшукових заходів, також врегульоване КПК Італії. В останні роки кодекс було доповнено низкою норм, що передбачають можливість зняття процесуально значимої інформації з комп'ютерних та телепатичних каналів зв'язку. За загальним правилом італійське законодавство передбачає два шляхи отримання інформації: 1) прослуховування телефонних та інших переговорів, і зняття інформації з інших комунікаційних каналів; 2) контроль кореспонденції [4, с. 100].

В Італії зміст кримінально-процесуального законодавства з питань проведення негласних слідчих (розшукових) дій, має схожі ознаки з оперативно-розшуковою діяльністю в Україні. Так, однією із підстав, коли правоохоронці можуть обмежувати конституційні права італійців, є не лише виявлення доказів, а й отримання відомостей, що можуть бути корисними та сприяти виявленню доказів. Це вказує на те, що даний захід слід розглядати в якості оперативно-розшукового.

Яскравим прикладом ефективності використання негласних слідчих (розшукових) дій є Франція, оскільки, основна доказова база отримується саме у даний спосіб. У Франції для здійснення негласних слідчих дій, знову ж таки, потрібно за клопотанням прокурора отримати відповідний дозвіл слідчого судді, до сфери повноважень якого також належить призначення конкретного офіцера судової поліції для їх проведення. Так, лише суд надає відповідний дозвіл на здійснення прослуховування і запису телефонних розмов у справах про злочини, покарання за які передбачено у вигляді тюремного ув'язнення строком більше двох років. Проте, згідно із КПК Франції використання спеціальних технічних засобів прихованого виявлення заборонено в офісах та/або житлі адвоката та лікаря, а також у приміщеннях медіа компанії [5, с. 95].

Таким чином, щодо негласного розслідування зарубіжних країн та його співвідношення з українським законодавством, можемо зробити висновок, що значна їх частина була врахована при розробленні КПК України. Нині українське законодавство значною мірою інтегроване у європейський правовий простір, виявлено багато спільного в методиці проведення НСРД, та у здійсненні контролю за законністю при здійсненні даних заходів. Проте, слід враховувати, що кожна модель кримінального процесу має свої переваги та недоліки, які слід враховувати при реформуванні вітчизняного кримінального процесуального законодавства. В сучасних умовах проблемою виступає досягнення компромісу між дотриманням прав, свобод і законних інтересів громадян та ефективним отриманням відомостей, необхідних для боротьби зі злочинністю.

Список використаних джерел

1. Сало О. М. Реалізація повноважень керівником органу досудового розслідування при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2018. 245 с.

2. Столітній А. В., Нестеренко С. Д. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: сутність, завдання, суб'єкти проведення. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2017. С. 204–213.

3. Уголовно-процессуальный кодекс ФРГ. Рабочий перевод Германского Фонда международного сотрудничества и Организации безопасности и сотрудничества в Европе: URL: http://www.iuscrim.mpg.de/forsch/ legaltext/vstgblruss.pdf.

4. Тагієв С. Р. Зарубіжний досвід проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2015. № 13. Т. 2. С. 99–101.

5. Коваль А. Міжнародний досвід проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Visegrad Journal on Human Rights. 2018. № 6. С. 92–98.